

Narrational and Historical Evidence for the Relationship between Surah Al-Isra and Surah Al- Ma'idah and Mahdism

Dr. Ali Ghazanfari ¹

Abstract

At the beginning of Surah Al-Isra, there are verses about the corruption, rebellion, and defeat of the Children of Israel. Numerous narrations about the connection of the verses of this Surah with “Mahdism” have been included in Shiite and Sunni hadith collections. The present study, using a library method and an analytical-comparative study of the sources of the two sects, was conducted in order to examine this evidence and validate it. Its aim is to explain the connection of the Surah with the Promised Mahdi. This narrative evidence will be presented in two axes: narrations about the virtue of reciting Surah Al-Isra and narrations about the connection of the events of early Islam with the corruption, superiority, and defeats of the Children of Israel, and their significance will be examined. In the explanation of the narration of some verses of Surah Al-Ma'idah, especially verses 32-64, a great connection with the corruption of the Jews is also observed. The author believes that the narrative evidence in the hadiths regarding the virtue of reciting Surah Al-Isra, as well as historical evidence, including the presence of Jews in Mecca, according to the clarification of the verses of the Quran, as well as the narrations included in the interpretation of some verses of Surah Al-Ma'idah, help to connect these two surahs with Mahdism, and the result is the application of the verse “...so when the promise of the Hereafter comes, they will make their faces straight and enter the mosque as they entered it the first time and they will justify what they did in justification” (Al-Isra: 7) to the defeat of the Jews at the end of time. This is important, considering the narrations mentioned in the interpretation of some verses of Surah Al-Ma'idah, including the verse "Whenever they kindle a fire for war, Allah extinguishes it" (Ma'idah: 64), it will be at the hands of Imam Mahdi(PBUH).

Keywords: Surah Isra, Surah Al-Ma'idah, Quran, Hadith, Mahdism

---

1. Associate Professor, Department of Quranic and Hadith Sciences, Faculty of Quranic Sciences, University of Qur'anic Sciences and Studies, Tehran, Iran (ghazanfari@quran.ac.ir)

بررسی شواهد روایی و تاریخی ارتباط سوره اسراء و مائده با مهدویت

علی غضنفری^۱

چکیده

در آغاز سوره اسراء آیاتی درباره فساد، سرکشی و شکست بنی اسرائیل آمده است. روایات متعددی درباره ارتباط آیات این سوره با «مهدویت» در مجموعه‌های حدیثی شیعه و سنت وارد شده است. تحقیق حاضر با روش کتابخانه‌ای و مطالعه تحلیلی - تطبیقی منابع فریقین، در راستای بررسی این شواهد و اعتبارسنجی آنها صورت گرفته و هدف آن بیان ارتباط سوره با مهدی موعود عجل الله تعالی فرجه الیه است. این شواهد روایی در دو محور روایات فضیلت تلاوت سوره اسراء و روایات تطبیق حوادث صدر اسلام با فسادها و علو و شکست‌های بنی اسرائیل مطرح و میزان دلالت آنها مورد بررسی خواهد گرفت. در تبیین روایی برخی آیات سوره مائده به ویژه آیات ۳۲-۶۴ نیز ارتباط زیادی با فساد یهود مشاهده می‌شود. نگارنده معتقد است شواهد روایی در احادیث مربوط به فضیلت قرائت سوره اسراء و نیز قرائن تاریخی و از جمله حضور یهود در مکه بنابر تصریح آیات قرآن و نیز روایات وارده در تفسیر برخی آیات سوره مائده به ارتباط این دو سوره با مهدویت کمک می‌رساند و نتیجه آن تطبیق آیه «...فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ الْآخِرَةِ لِيَسُوءُوا وُجُوهَكُمْ وَيَلْبَسُوا الْمَسْجِدَ كَمَا دَخَلُوهُ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَلِيُتَبِّرُوا مَا عَلَوْا تَتَبِيرًا» (اسراء: ۷) بر شکست یهود در آخرالزمان است. این مهم با توجه به روایات وارده در تفسیر برخی آیات سوره مائده از جمله آیه «كُلَّمَا أَوْقَدُوا نَارًا لِلْحَرْبِ أَطْفَأَهَا اللَّهُ» (مائده: ۶۴) به دست امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الیه خواهد بود.

واژگان کلیدی

سوره اسراء، سوره مائده، قرآن، حدیث، مهدویت.

مقدمه

سخن از قوم بنی اسرائیل در قرآن کریم، به دلیل تباهی‌ها و کارشکنی‌های مکرر، زیاد آمده

۱. دانشیار، گروه علوم قرآن و حدیث، دانشکده علوم قرآنی، دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم، تهران، ایران
(ghazanfari@quran.ac.ir).

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۰/۱۸ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۱/۲۸

است. در آیات اولیه سوره مبارکه اسراء از دو طغیان بزرگ و دو هلاکت گسترده آنان یاد شده است. بی‌شک و مطابق این آیات بنی اسرائیل دو فساد و دو شکست را تجربه خواهند کرد. هرچند مفسران در تعیین مصادیق تاریخی این فسادها و شکست‌های بنی اسرائیل اختلافات زیادی دارند. ولی با توجه به روایاتی که در بیان ارتباط سوره با منجی موعود وارد شده است، به نظر می‌رسد نوعی ارتباط بین سوره با ظهور حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه قابل انکار نیست. نگارنده این شواهد را برشمرده و آنها را قرینه ارتباط سوره با مهدویت دانسته است.

ارتباط سوره اسراء با مهدویت براساس روایات فضیلت تلاوت سوره

در روایتی از امام صادق علیه السلام، چنین آمده است:

عن الحسين بن علي بن أبي حمزة الثمالي عن الحسين بن أبي العلاء عن أبي عبد الله عليه السلام قال: (مَا مِنْ عَبْدٍ قَرَأَ سُورَةَ بَنِي إِسْرَائِيلَ فِي كُلِّ لَيْلَةٍ جُمُعَةٍ لَمْ يَمُتْ حَتَّى يَدْرِكَ الْقَائِمَ عليه السلام وَيَكُونَ مِنْ أَصْحَابِهِ (عیاشی، ۱۳۸۰ق، ج ۲، ص ۲۷۶؛ ابن بابویه، ۱۴۰۶ق، ص ۱۰۷؛ حرّ عاملی، ۱۴۱۴ق، ج ۷، ص ۴۱۰)؛

هرکسی (ازبندگان خدا) سوره بنی اسرائیل را هر شب جمعه تلاوت کند، حتماً قبل از پایان عمرش محضر حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه را درک می‌کند و از اصحاب ایشان خواهد بود.

تفسیر شیعی نیز این حدیث را آورده‌اند (ر.ک: قمی مشهدی، ۱۳۶۸، ج ۷، ص ۲۹۷؛ عروسی حویزی، ۱۴۱۵ق، ج ۳، ص ۹۷؛ قرائتی، ۱۳۸۸، ج ۵، ص ۲۰).

اعتبارسنجی مضمون حدیث فضیلت سوره اسراء

با توجه به این که قدمت منابع مکتوب، از جمله معیارهای اعتبار حدیث ادر راستای اعتبارسنجی حدیث است، فارغ از تحلیل سند و رجال، مضمون حدیث در قدیمی ترین منابع مکتوب حدیثی جستجو شد و پس از احراز وجود این حدیث در منابع اولیه مانند تفسیر العیاشی (ت ۳۲۰ق)، و *ثواب الأعمال و عقاب الأعمال* شیخ صدوق (ت ۳۸۱ق)، به جهت ارزیابی محتوایی حدیث، مضمون آن با روایت دیگری از امام باقر علیه السلام سنجیده شد:

عَنْ جَابِرٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ عليه السلام يَقُولُ: مَنْ قَرَأَ الْمُسَبِّحَاتِ كُلَّهَا قَبْلَ أَنْ يَنَامَ لَمْ يَمُتْ حَتَّى يَدْرِكَ الْقَائِمَ وَإِنْ مَاتَ كَانَ فِي جِوَارِ مُحَمَّدٍ صلى الله عليه وآله (کلینی، ۱۳۶۵، ج ۲، ص ۶۲۰ و ج ۴، ص ۶۴۴؛ ابن بابویه، ۱۴۰۶ق، صص ۱۱۸-۱۱۹؛ طبرسی، ۱۳۷۲، ج ۹، ص ۳۴۵؛ حرّ عاملی، ۱۴۱۴ق، ج ۶، ص ۲۲۷)؛

هر کسی سوره "مسبّحات" را قبل از آن که بخواند، قرائت نماید، نمی‌میرد مگر این که قائم عَلَيْهِ السَّلَام را درک نماید و اگر بمیرد در جوار محمد صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خواهد بود.

حدیث پژوهان بر این باورند که توجه به شبکه ارتباطات معنایی بین احادیث مرتبط، می‌تواند به کشف نظام محتوایی راجع به موضوعات مختلف مطرح در روایات، منتهی شود و روشن کند که مجموع روایات صحیح و ضعیف هر کدام چه نقشی در پر کردن یکی از جاهای خالی آن نظام محتوایی دارد. یکنواختی محتوای دو حدیث، قرینه صحت هر دو حدیث است. پس می‌توان ادعا کرد که اعتبار محتوای هر روایت علاوه بر اعتبار سند، از راه تناسب روایت با دیگر روایات قابل تشخیص است (توران، ۱۳۹۶، ۹). بر این اساس وجود دو حدیث مشابه، که سوره اسراء را به حضرت مهدی عَلَيْهِ السَّلَام مرتبط می‌داند، فرضیه نگارنده تقویت می‌شود.

ارتباط روایات فضیلت سوره با محتوای آن

در تحلیل روایات فضیلت سوره اسراء باید چند مهم را لازم است در نظر گرفت:

نکته اول: بازتاب گسترده روایات فضیلت سوره: روایات فضایل و خواص سوره در منابع حدیثی، بازتاب گسترده‌ای یافته‌اند و تعداد آنها در جوامع حدیثی به حدود ۲۰۰۰ حدیث می‌رسد (بستانی، ۱۳۹۷، ص ۹۰). تعداد زیاد احادیث این باب، می‌تواند به اهمیت جایگاه آن اشاره کند، امری که نمی‌توان به راحتی از آن گذشت.

نکته دوم: امینی آورده است: «نقش عظیم حدیث در علوم و معارف اسلامی باعث شد وضع و جعل حدیث گاه به صورت يك شغل و حرفه به شدت رواج یابد، به طوری که علامه امینی در *الغدیر* می‌گوید: ابوداود از پانصد هزار حدیث، ۴۸۰۰ حدیث، امام بخاری از ششصد هزار حدیث، ۲۷۶۱ حدیث، مسلم از سیصد هزار حدیث، ۴۰۰۰ حدیث، احمد حنبل از هفتصد و پنجاه هزار حدیث ۳۰۰۰۰ حدیث و احمد بن فرات از یک میلیون و پانصد هزار حدیث، ۳۰۰۰۰۰ را در کتب حدیثی خود نقل کرده و بقیه را مجعول دانسته‌اند» (امینی، ۱۳۷۸، ج ۵، ص ۲۹۳).

نکته سوم: یادآوری این مهم ضروری است که آنچه در روایات فضایل و خواص آیات و سوره بیان می‌شود صرفاً زمینه‌هایی برای تحقق بیان می‌کنند نه این که علل تامه باشند (زرکشی، ۱۴۰۸ق، ج ۲، ص ۶۶)؛ پس لازم است علم و عمل به مضامین سوره را از شرایط مهم رسیدن به آن فضیلت ذکر شده دانست (مازندرانی، ۱۳۸۲ق، ج ۱۱، ص ۵۰).

نکته چهارم: نمی‌توان انکار نمود که فضیلت هر سوره، با محتوای سوره متناسب است (نصیری، ۱۳۹۵، ص ۵۳). ارتباط مفهومی بین محتوای سوره و آیه برای کسانی که با

دقت به تفسیر آن می‌پردازند قابل توجه است (مازندرانی، ۱۳۸۲ق، ج ۱۱، ص ۵۰).
نکته پنجم: در بیان اثر تلاوت سوره آمده است که «تلاوت سوره اسراء در شب جمعه، و تلاوت مسبحات هر شب قبل از خواب (به شرط علم و عمل) دو پیامد دارد: ۱. در دنیا به درک حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف؛ ۲. در آخرت به همسایگی حضرت رسول اکرم صلی الله علیه و آله منتهی می‌شود».
نکته ششم: این دو حدیث در حکم ذکر خاص (اسراء - مکی) قبل از عام (مسیبحات - مدنی) است در ترتیب مصحفی مورد تأیید امامان شیعه هستند؛ و بر سوره اسراء و ارتباط ویژه‌اش با حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف، تأکید دارند. نکته مهمی که آن را در سایر سوره قرآنی نمی‌توان یافت.

ارتباط تفسیر آیات خاصی از سوره مسبحات با مهدویت

ممکن است از روایت دوم، این احتمال به ذهن تبادر کند که شاید مضمون همه سوره‌های "مسیبحات"، با مهدویت ارتباطی داشته باشند. برخی شارحان حدیث این احتمال را بیان کرده‌اند: «و السبب فی ذلك اما لاشتمال المسبحات علی ذکر القائم و صفاته و أحواله و اما بالخاصیة...» گفته شده است که مسبحات و آنچه از ظاهر روایت برمی‌آید، این است که تلاوت "مسیبحات" شرط بر درک قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف است. با تکیه به ظاهر روایت، با یک بار خواندن آن، این درک حاصل می‌شود؛ اما معنای ظاهر روایت بستگی به شرایط دارد، زیرا مقصود تشویق به خواندن سوره "مسیبحات" و تشویق به عادت به آنهاست. ادراک و قرب از طریق تکرار و عادت حاصل می‌شود؛ سپس به نظر می‌رسد که مراد از درک قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف این است که با علم به این که او قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف است، او را دریابیم. دلیل این امر یا به این خاطر است که سوره "مسیبحات" ذکر قائم و صفات و احوال او را در برمی‌گیرد، هر چند به طور خاص مشخص نباشد، یا به دلیل خاصیت آنهاست، که در سایر سوره‌ها و آیات نیز به همین شکل است و هر کدام از آیات و سوره مستلزم پاداش خاصی است (مازندرانی، ۱۳۸۲ق، ج ۱۱، ص ۴۹).

می‌توان برای بیان شواهد روائی جهت تقویت این احتمال، احادیثی را مطرح کرد که بنابر آنها محتوای آیات بعضی از سوره "مسیبحات" را جداگانه به امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف ربط داد در این باره می‌توان به روایات ذیل آیات ۱۷ سوره حدید (حسینی استرآبادی، ۱۴۰۹ق، ص ۶۳۸)، ۸ صف (قمی، ۱۳۶۳، ج ۲، ص ۳۶۵).

علامه مجلسی درباره آیه حدید بیان داشته است:

ابوجعفر علیه السلام در تفسیر سخن خداوند عزوجل می‌فرماید: بدان که خداوند زمین را پس از

مرگش زنده می‌کند. مراد از مرگ آن، کفر اهل آن و کافر است. می‌میرد و زنده می‌شود، اوست که قیام می‌کند و در آن به عدالت می‌پردازد و زمین زنده می‌شود و اهل آن پس از مرگشان زنده می‌شوند (مجلسی، ۱۴۰۳ق، ج ۲۴، ص ۳۲۵؛ قمی، ۱۳۶۳، ج ۱، ص ۲۸۹؛ کوفی، ۱۴۱۰ق، ص ۴۸۱).

ارتباط سوره اسراء با خروج حضرت ولی عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف براساس روایات تطبیق

احادیثی وجود دارد که مصادیق فسادها و شکست‌ها و پیروزی‌های سوره اسراء را با موضوع مهدویت مرتبط می‌کنند.

امام صادق ع در حدیثی طولانی فساد اول بنی اسرائیل را به حوادث صدر اسلام و ظلم این قوم به برخی امامان معصوم ع تا حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف تأویل می‌نماید (عیاشی، ۱۳۸۰ق، ج ۲، ص ۲۸۲؛ ابن قولویه، ۱۳۵۶، ص ۶۳؛ کلینی، ۱۳۶۵، ج ۸، ص ۲۰۶؛ حلی، ۱۴۲۱ق، ص ۱۶۵؛ مجلسی، ۱۴۰۳ق، ج ۴۵، ص ۲۹۷). همچنین احادیثی وارد شده است که به صراحت شکست اول بنی اسرائیل به دست حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف پس از ظهور دانسته است. این حدیث که از حمران نقل شده به قرار ذیل است:

عَنْ حُمْرَانَ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ ع قَالَ: كَانَ يُقْرَأُ: «بَعَثْنَا عَلَيْكُمْ عِبَادًا لَنَا أُولِي بَأْسٍ شَدِيدٍ» ثُمَّ قَالَ: هُوَ الْقَائِمُ عجل الله تعالی فرجه الشریف وَأَصْحَابُهُ أُولِي بَأْسٍ شَدِيدٍ (عیاشی، ۱۳۸۰ق، ج ۲، ص ۲۸۱)؛
از حمران، از ابی جعفر ع نقل شده است که فرمود: قرائت می‌کرد: «...بَعَثْنَا عَلَيْكُمْ عِبَادًا لَنَا أُولِي بَأْسٍ شَدِيدٍ...» را، سپس گفت: قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف و یاران او "اولی بَأْسٍ شَدِيدٍ" هستند.

پس می‌توان گفت مصداق فساد اول بنی اسرائیل، توطئه‌های همه‌جانبه یهود در صدر اسلام است، که در چهار دوره تاریخی قابل بررسی است: ۱. قبل از ظهور اسلام؛ ۲. در مکه؛ ۳. در مدینه؛ ۴. بعد از تبعید به شام. بر این اساس فتنه‌های یهود در صدر اسلام بارزترین مصداق تاریخی برای فساد اولشان بوده که در آیات ابتدای سوره اسراء به آن اشاره شده است. موارد گفته شده شواهد تاریخی ارتباط سوره اسراء با مهدویت است، چه آن‌که نشان‌دهنده فتنه و فساد گسترده آنان در مرحله اول است. نکته تأمل برانگیز این است که سوره مائده نیز به فساد یهود اشاره می‌نماید، این سوره حاوی آیاتی است که به بحث "ولایت" اشاره دارند. آیه ۵۵ مستقیماً به این موضوع پرداخته و آیه ۶۷ به ماجرای غدیر خم و انتصاب حضرت علی ع به جانشینی پیامبر صلی الله علیه و آله اشاره دارد. از براینده همگی مؤلفه‌های موجود و از تقدم و تأخر آیات سوره مائده که ابتدا بحث فتنه‌های یهود و سپس در ادامه بحث ولایت و انتصاب حضرت علی ع

به جانشینی پیامبر ﷺ را مطرح می‌کند، می‌توان به این نتیجه رسید که فساد یهود در واپسین سال‌های عمر شریف پیامبر اکرم ﷺ ارتباطی با ولایت امیرالمؤمنین ﷺ دارد و می‌توان نتیجه گرفت که مقصود خداوند متعال از به دنبال هم آوردن این دو موضوع به ظاهر متفاوت، فرو نشاندن آتش فتنه یهود است.

شواهد تاریخی ارتباط سوره اسراء با مهدویت

با توجه به آن که شواهد تاریخی به بررسی رخدادها و حوادث اتفاق افتاده در تاریخ می‌پردازد، مسلماً نمی‌تواند به طور مستقیم به ظهور حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشريف، که هنوز رخ نداده و در آینده به وقوع خواهد پیوست، بپردازد. لذا با توجه به آن که حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشريف از نوادگان و ذریه امام علی علیه السلام می‌باشد و پیرو و دنباله‌رو همان خط فکری امیرالمؤمنین علیه السلام است، مقابله آن حضرت در گذشته با بنی اسرائیل با مبارزه امام زمان علیه السلام در آینده ادامه خواهد یافت و این در واقع مؤید ارتباط ظهور حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشريف با کارشکنی‌های قوم بنی اسرائیل که در سوره اسراء بدان اشاره شده است، می‌باشد. لذا در این بخش به شواهد تاریخی فتح شام توسط سپاه اسلام با پشتیبانی فکری امام علی علیه السلام پرداخته می‌شود.

شواهد تاریخی در تأیید ارتباط فتح شام از سوی امام علی علیه السلام

با بازخوانی منابع معتبر تاریخی و بررسی فتوحات اسلامی بعد از ارتحال پیامبر ﷺ، ما را به این مهم سوق می‌دهد که فتوحات اسلامی و گسترش آن تا اروپا نتیجه رشادت تنی چند از یاران امام علی علیه السلام بوده است. مثلاً کورانی به نقل از تاریخ دمشق درباره جنگ "یرموک" (از فتوحات شامات) و نقش مؤثر "مالک اشتر"، می‌گوید:

مالک اشتر یار وفادار امیرالمؤمنین علیه السلام، اولین پیشتاز این معرکه سخت بود. او با ماهان قوی‌ترین مرد جنگ در سپاه رومیان جنگ نمایی کرد و او را به قتل رساند، یا به هزیمت واداشت. این شکست بزرگ باعث وحشت رومیان و دست نشانده‌های یهودی‌شان و منجر به پیروزی مسلمانان گشت (کورانی، ۱۴۳۲ق، ج ۱، صص ۴۰۸-۴۱۳؛ ابن عساکر، ۱۴۱۵ق، ص ۳۷۳).

کورانی می‌گوید:

شیعیان امام علی علیه السلام، با شجاعت وارد فلسطین شدند، و در تعقیب جنگجویان روم و دست نشانده‌های یهودیشان، یک یک خانه‌ها را می‌گشتند (کورانی، ۱۴۳۲ق، ج ۱، صص ۴۲۱-۴۲۲).

شواهد فساد یهود بر ضد اسلام قبل از ظهور اسلام

یهود آرزو داشت نبوت در نسل اسحاق عليه السلام جاری باشد و این که نبوت جدید مانعی در برابر زیاده خواهی مالی بزرگان آنها نباشد. آنان با بعثت پیامبر اسلام صلى الله عليه وآله آرزوهای خود را بر باد رفته دیدند و عناد خویش را با آئینی که منتظر آن بودند، آغاز کردند (عارف کشفی، ۱۳۸۸، صص. ۲۲۹-۲۳۴).

شواهد فساد یهود بعد از ظهور اسلام

فساد یهود منحصر به مدینه نیست بلکه برخی سوره های مکی هم حاوی خطاب هایی است که نشان از ناراحتی بنی اسرائیل، در مکه از مسلمانان دارد. آنچه در آیه «أَوَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ آيَةٌ أَنْ يَأْتِيَ تِلْكَ كَلِمَاتُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِذْ وَاعَدُوا رَسُولَكُمْ أَنَّ يَأْتِيَهُمْ غَنَمًا مِّنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ يَنْزِلُ فِي الْبُقْعَةِ الْمُبَارَكَةِ مِنَ الْوَيْدَانِ» (شعراء: ۱۹۷) «آیا همین نشانه برای آنها کافی نیست که علمای بنی اسرائیل به خوبی از آن آگاهند؟» آمده است این نگاه را برهانی می کند. آنان در مکه مسلمانان را وسوسه می کردند که پیامبر صلى الله عليه وآله را در مناظرات علمی مغلوب کنند. بدین منظور یهود مدینه سؤال های تعجیزی خود را طرح می کردند و در اختیار مکیان می گذاشتند تا مسلمانان مکه را از اطراف پیامبر صلى الله عليه وآله دور کنند» (میبدی، ۱۳۷۱، ج ۵، ص ۶۱۳). نمونه تاریخی فساد آنان در مکه این بود که «بعد از جنگ "احد" (غزوه احد در سال سوم هجرت واقع شد) کعب بن اشرف با چهل مرد سوار از یهود به مکه آمدند و یکسره به سراغ قریش رفتند و با آنها عهد و پیمان بستند که همگی متحداً بر ضد محمد صلى الله عليه وآله پیکار کنند، سپس ابوسفیان با چهل نفر از مکیان، و کعب بن اشرف یهودی با چهل نفر از یهود وارد مسجد الحرام شدند و در کنار خانه کعبه پیمان ها را محکم ساختند» (واقعی، ۱۴۰۵، ج ۱، ص ۱۷۹).

در سرزمین مدینه سه گروه از یهود زندگی می کردند: "بنی نضیر" و "بنی قریظه" و "بنی قینقاع" که به کار زرگری و صنعتگری مشغول بود (بلاذری، ۱۴۱۷، ج ۱، ص ۳۰۹)، هر زمان فرصتی یافتند از نقض این پیمان فروگذار نکردند. واقعی قصد ترور پیامبر صلى الله عليه وآله توسط "عمرو بن جحاش" از طایفه بنی نضیر را روایت می کند (واقعی، ۱۴۰۵، ج ۱، صص. ۱۷۷-۱۷۹)، بعد از پیمان شکنی آنان با پیامبر صلى الله عليه وآله برای پرهیز از خونریزی به آنها پیشنهاد کرد که سرزمین مدینه را ترک گویند (مکارم شیرازی و همکاران، ۱۳۷۴، ج ۲۳، صص. ۴۸۴-۴۸۶؛ طبرسی، ۱۳۷۲، قمی، ۱۳۶۳، قرطبی، ۱۳۸۴، عروسی حویزی، ۱۴۱۵، ذیل آیات مورد بحث). اهانت آنان به زنی مسلمان موجب شد در برابر پیامبر صلى الله عليه وآله به تصریح قرآن بایستند (انفال: ۵۸)،

و البته بدون آن که جنگی صورت گیرد، از مدینه رفتند (واقدی، ۱۴۰۵ق، ج ۱، ص ۱۷۷-۱۷۹؛ جعفریان، ۱۳۸۷، ص ۵۰۳؛ همو، ۱۳۸۳، ص ۵۰۴؛ مکارم شیرازی و همکاران، ۱۳۷۴، ج ۲۳، ص ۴۸۴) و در منطقه اذرعات شام (شُرَاب، ۱۴۱۱ق، ص ۲۵) سکونت کردند. در این منطقه و "اریحا" (طبرسی، ۱۳۷۲، ج ۹، ص ۳۸۷؛ طباطبایی، ۱۴۱۷ق، ج ۱۹، ص ۲۰۸؛ جعفریان، ۱۳۸۳، ص ۵۰۴) دست از فتنه‌گری برداشتند (بدری، ۱۴۲۶ق، ص ۱۵۴). آیات متعددی در سوره حشر به این فتنه‌گری‌ها اشاره دارد (حشر: ۱۱-۱۶). مفاد آیات از این قرار است که کفار از اهل کتاب، که برادران منافقان بوده‌اند، مردمی بوده‌اند که امرشان دائر شده بین ماندن و جنگیدن؛ و یا ترک وطن کردن و رفتن؛ چنین مردمی جز همان مردم "بنی‌نضیر" نمی‌توانند باشند، چون تنها آنها بودند که بعد از "بنی‌قینقاع" چنین سرنوشتی پیدا کردند (طباطبایی، ۱۴۱۷ق، ج ۱۹، ص ۲۱۵).

سوره "مائده" نیز در بردارنده گزاره‌هایی (آیات ۳۳، ۴۱، ۴۲، ۵۴، ۶۲، ۶۳، ۶۴ و ۶۶) است که نشان می‌دهد یهود «بنی قریظه، بنی نضیر، بنی قینقاع» در بیت المقدس به توطئه خود ادامه دادند. البته مفسران به تفسیر تاریخی جزئیات این ماجرا نپرداخته‌اند؛ اما از نظر نگارنده سوره مائده به ویژه آیات ۳۲-۶۴ ارتباط زیادی با فساد یهود دارد.

در کتاب تفسیر قمی، تفسیر آیات ۶۴، ۶۶ و ۶۷ سوره مائده، چنین آمده است: «قَالَتِ الْيَهُودُ يَدُ اللَّهِ مَغْلُولَةٌ غُلَّتْ أَيْدِيهِمْ وَ لُعِنُوا بِمَا قَالُوا بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ...» (مائده: ۶۴) گفتند: «خداوند کار را تمام کرده است، جز آنچه در تقدیر اولی مقدر کرده بود واقع نمی‌شود.» پس خداوند پاسخ آنان را این گونه داد: «...بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ - يَنْفِقُ كَيْفَ يَشَاءُ...» (مائده: ۶۴) «یعنی خداوند هر اتفاقی را جلو و عقب می‌اندازد - کم و زیاد می‌شود - و آغاز و سیر دارد». (قمی، ۱۳۶۳، ج ۱، ص ۱۷۱) هم چنین عیاشی در تفسیر آیات ۶۴ و ۶۶ سوره مائده چنین نوشته است: «حماد» در مورد این سخن «...يُدَاللَّهُ مَغْلُولَةٌ...» گفت: یعنی خداوند از آنچه موجود است، فارغ است. «به خاطر این سخنشان لعنت شدند، خداوند عزوجل فرموده است: «...بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ...» از "جابر" از ابو جعفر علیه السلام در قول: «...كُلَّمَا أَوْقَدُوا نَارًا لِلْحَرْبِ أَطْفَأَهَا اللَّهُ...» نقل شده است: «هرگاه ظالمی از جباران بخواهد آل محمد علیهم السلام را هلاک کند، هلاک خداوند بر او باد». "محمد بن مسلم" از ابی جعفر علیه السلام در مورد این سخن حق تعالی «وَلَوْ أَنَّهُمْ أَقَامُوا التَّوْرَةَ وَ الْإِنْجِيلَ وَ مَا أُنزِلَ إِلَيْهِمْ مِنْ رَبِّهِمْ...» نقل کرده است: «ولایت» (عیاشی، ۱۳۸۰ق، ج ۱، ص ۳۳۰).

با توجه به آنچه گذشت سوره مائده سهم قابل توجهی در تبیین امامت دارد. امام باقر علیه السلام در تفسیر آیه «كُلَّمَا أَوْقَدُوا نَارًا لِلْحَرْبِ أَطْفَأَهَا اللَّهُ...» (مائده: ۶۴) فرمودند: «كُلَّمَا أَرَادَ جَبَّارٌ مِنْ

الْجَبَابِرَةَ هَلَكَةً آلِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَصَمَهُ اللَّهُ». «هرگاه جبّاری بخواهد آل محمد صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ را نابود کند، خداوند او را درهم می‌شکند» (عیاشی، ۱۳۸۰ق، ج ۱، ص ۳۳۰).

همان طور که پیشتر نیز اشاره شد، عبارت "كُلَّمَا أُوقِدُوا نَارًا لِلْحَزْبِ أَطْفَأَهَا اللَّهُ" اشاره به «یکی از صفات رذیله یهود یعنی جنگ افروزی برای براندازی نظام اسلامی و حکومت مسلمانان است، که خداوند وعده خاموش کردن آن را داده است» (جوادی آملی، ۱۳۹۷، ج ۲۳، صص ۲۳۶-۲۳۷). "أَطْفَأَهَا اللَّهُ" یعنی: خداوند با ذلت و خواری آبادی های یهود را نابود و شوکت شان را ریشه کن نمود. پیامبر اکرم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «بنی النضیر وبنی قینقاع را تبعید کرد، بنی قریظه را (به جهت پیمان شکنی کشت)، أهل خیبر را هزیمت داد و بر فدک مستولی شد» (طبرسی، ۱۳۷۲، ج ۳، ص ۳۴۱). علت این همه عناد این بود که چون آنان خود را برگزیده می‌نامیدند، طالب تسلط بر امت های مختلف در آخرالزمان بودند. به همین جهت طرح مهدویت و نابودی خود در آخرالزمان را بر نمی‌تاییدند.

نتیجه گیری

تحقیق پیش رو با استفاده از روش کتابخانه‌ای و پس از جستجو در منابع مختلف و از جمله کتاب های تفسیری شیعی و سنی و مطالعه تطبیقی این منابع علیرغم وجود قرائن پیوسته‌ای مانند مصادیق دو پیروزی و دو شکست بنی اسرائیل که در ارتباط سوره اسراء با امام مهدی عَلَيْهِ السَّلَام وجود دارد، که مورد بحث این مقاله نبوده، شواهد گسسته شامل دو دسته شواهد روایی و شواهد تاریخی است: روایات مطرح شده، مؤید ارتباط سوره اسراء با امام مهدی عَلَيْهِ السَّلَام است. روایات فضیلت نشانگر آن است که تلاوت سوره اسراء، انسان را به محضر حضرت مهدی عَلَيْهِ السَّلَام مشرف می‌کند. "همچنین روایات تطبیق" به بیان شکست اول بنی اسرائیل با مشاوره امام علی عَلَيْهِ السَّلَام صورت گرفته و شکست آخر را به دست امام مهدی عَلَيْهِ السَّلَام و راهروان خط ایشان خواهد بود. این روایات، قرائن گسسته‌ای است که نظریه نگارنده را تقویت می‌کند. همچنین شواهد تاریخی مؤید ارتباط سوره اسراء با مهدویت نقل های تاریخی کارشکنی های یهود بر علیه اسلام در زمان صدر اسلام، پس از بعثت، در مکه، در مدینه، و در نهایت پس از تبعیدشان در شام و همچنین جنگ های مختلف پیامبر اکرم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ با دشمنان اسلام در مقاطع زمانی مختلف می‌باشد که در آنها یاران آن حضرت، به ویژه حضرت علی عَلَيْهِ السَّلَام و اصحاب آنها مانند مالک اشتر به نبرد بر علیه آنان پرداختند. در قسمت شواهد تاریخی به تفصیل در این باره صحبت شد.

منابع

قرآن کریم

- ابن بابویه، محمد بن علی. (۱۴۰۶ق). *ثواب الأعمال و عقاب الأعمال*. قم: دارالشریف الرضی للنشر.
- ابن عساکر، ابوالقاسم علی بن الحسن بن هبة الله. (۱۴۱۵ق). *تاریخ دمشق*. (عمرو بن غرامة العمروی، محقق). بیروت: دارالفکر للطباعة و النشر و التوزیع.
- ابن قولویه، جعفر بن محمد. (۱۳۵۶). *کامل الزیارات*. نجف اشرف: بی نا.
- امینی نجفی، عبدالحسین احمد. (۱۳۸۷ق). *الغدیر*. بیروت: دارالکتب العربی.
- بدری، السید سامی. (۱۴۲۶ق). *السیرة النبویه*. تدوین: مختصر مع تحقیقات و آثار جدیدہ. قم: دارالفقہ.
- بستانی، قاسم و همکاران. (۱۳۹۷). اعتبارسنجی روایات فضائل قرائت قرآن نزد شیعه. *مطالعات فهم حدیث*. ۵(۱)، ۹-۳۳. doi: 10.30479/mfh.2018.1430
- بلاذری، احمد بن یحیی. (۱۴۱۷ق). *أنساب الأشراف*. (سهیل زکار و ریاض الزرکلی، محقق). بیروت: دارالفکر.
- توران، امداد. (۱۳۹۶). تحلیل سند و محتوای دو حدیث رضوی درباره خلقت نوری. *فرهنگ رضوی*، ۵(۲۰)، ۷-۳۰.
- جعفریان، رسول. (۱۳۸۳). *سیرة رسول الله ﷺ*. قم: مؤسسه تحقیقات و نشر معارف اهل-البيت علیہ السلام.
- جعفریان، رسول. (۱۳۸۷). *تاریخ سیاسی اسلام (تاریخ خلفاء)*. قم: دلیل ما. هفتم.
- جوادی آملی، عبدالله. (۱۳۹۷). *تفسیر تسنیم*. قم: مرکز نشر اسراء.
- حرّ عاملی، محمد بن حسن. (۱۴۱۴ق). *وسائل الشیعة*. قم: آل البيت علیہ السلام.
- حلّی، حسن بن یوسف. (۱۴۱۷ق). *خلاصة الاقوال فی معرفة الرجال*. بی جا: نشر الفقاهة.
- حلّی، حسن بن سلیمان بن محمد. (۱۴۲۱ق). *مختصر البصائر*. قم: بی نا. اول.
- حسینی استرآبادی، سید شرف الدین علی. (۱۴۰۹ق). *تأویل الآیات الظاهرة فی فضائل العترة الطاهرة*. قم: جامعه مدرسین حوزه علمیه قم.
- زرکشی، بدرالدین محمد بن بهادر. (۱۴۰۸ق). *البرهان فی علوم القرآن*. بیروت: بی نا.
- شرّاب، محمد محمد حسن. (۱۴۱۱ق). *المعالم الاثيرة فی السنة و السیرة*. بیروت: دارالقلم.

- طباطبائی، سید محمد حسین. (۱۴۱۷ق). *المیزان فی تفسیر القرآن*. قم: دفتر انتشارات اسلامی.
- طبرسی، فضل بن حسن. (۱۳۷۲). *مجمع البیان فی تفسیر القرآن*. تهران: ناصر خسرو.
- طبری، ابوجعفر محمد بن جریر. (۱۴۱۲ق). *جامع البیان فی تفسیر القرآن*. بیروت: دارالمعرفة.
- عارف کشفی، سید جعفر. (۱۳۸۸). *رسول خدا ﷺ و یهود*. قم: چلچراغ.
- عروسی الحویزی. (۱۴۱۵ق). *تفسیر نورالتقلین*. قم: اسماعیلیان.
- عیاشی، محمد بن مسعود. (۱۳۸۰ق). *تفسیر عیاشی*. تهران: المطبعة العلمیه.
- قرائتی، محسن. (۱۳۸۸). *تفسیر نور*. تهران: مرکز فرهنگی درس های از قرآن.
- قمی مشهدی، محمد بن محمد رضا. (۱۳۶۸). *تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب*. تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- قمی، علی بن ابراهیم. (۱۳۶۳). *تفسیر القمی*. قم: دارالکتاب.
- کلینی، محمد بن یعقوب. (۱۳۶۵). *الکافی*. تهران: دارالکتب الإسلامیه.
- کورانی، علی. (۱۳۷۸). *عصر ظهور*. (عباس جلالی، مترجم). تهران: شرکت چاپ و نشر بین الملل وابسته به مؤسسه انتشارات امیرکبیر.
- کورانی، علی. (۱۴۱۱ق). *معجم احادیث الامام المهدي ﷺ*. قم: مؤسسه المعارف الاسلامیه.
- کورانی، علی. (۱۴۳۲ق). *قراءة جديدة للفتوحات الاسلامیه*. قم: باقیات.
- کوفی، فرات بن ابراهیم. (۱۴۱۰ق). *تفسیر فرات کوفی*. تهران، مرکز چاپ و نشر وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- مازندرانی، محمد صالح بن احمد. (۱۳۸۲ق). *شرح الکافی (الأصول والروضه)*. تهران: المكتبة الإسلامیه.
- مجلسی، محمد باقر. (۱۴۰۳ق). *بحار الانوار*. بیروت: مؤسسه الوفاء.
- مجلسی، محمد باقر. (۱۴۰۴ق). *مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول*. تهران: بی نا.
- میبدی، رشیدالدین احمد بن ابی سعد. (۱۳۷۱). *کشف الأسرار وعده الأبرار*. تهران: امیرکبیر.
- نصیری، علی. (۱۳۹۵). *چگونگی تعامل با روایات فضایل و خواص آیات و سوره علوم حدیث*، ۲۱(۷۹)، ۵۲-۷۰.
- واحدی، علی بن احمد. (۱۴۱۵ق). *الوجیز فی تفسیر الکتاب العزیز*. بیروت: دارالقلم.
- واقدی، محمد بن عمر بن الواقد. (۱۴۰۵ق). *المغازی*. بیروت: دارالمعرفة الاسلامیه.